

policies of various states to this day. Neoconservatism, unlike neoliberalism, offers a different understanding of the role and meaning of the modern state.

Traditional values are ideologically substantiated and promoted: family, religion, morals, community, and the state. An important place in neoconservatism is given to social institutions, the need to overcome isolation of the individual from the institution of community (religious, social, government). The integration of the individual into social institutions and the return of the importance of the state authority in the worldview of the individual are considered priorities of state influence.

American neoconservatism substantiates the US foreign policy function – to protect the democratic values in international relations.

In the economic sphere, neoconservatives insist on reducing government intervention in market relations, returning to the ideals of classical economic liberalism, and taking a number of fiscal and monetary policy measures to reduce inflation, unemployment, and stimulate economic development.

Although neoconservatism recognizes the need to build a strong state, it is not seen as authoritarian, encroaching on, restricting or abolishing human and civil rights and freedoms recognized in democracies after World War II. However, freedom is understood as a sphere of free behavior of the individual, which exists in relations with other members of society and is limited by the freedom of another person.

Keywords: neoconservatism, state, role, individual, social institutions, traditional values, intervention, economy, law.

DOI: 10.33663/2524-017X-2021-12-39

УДК 340.11+341.492

*Богдан Романович Страшинський,
аспірант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
ORCID: 0000-0001-5246-8156*

ІСТОРІЯ ЗАРОДЖЕННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИНЦИП РОЗУМНОСТІ В МЕХАНІЗМІ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА

Постановка проблеми. Уявлення про принципи права в цілому відзначаються історичною тривалістю свого становлення та розвитку, і сьогодні правова доктрина представлена широким колом: а) світоглядних і наукових уявлень мислителів Античності; б) різноманітними теоретичними та практичними ідеями філософів середньовічного періоду; в) науковими роботами новочасної доби та доби Просвітництва; г) новаторськими концепціями і теоріями, висунутими філософами новітнього часу, сучасними правознавцями, політологами, філософами та науковцями (як представниками юридичної наук, так і інших галузей наукового дослідження). Історизм світоглядного і наукового дослідження принципів права як явищ суспільно-правової дійсності полягає в тому, що цей суспільно-правовий феномен є динамічним, він підпадає під вплив суспільно-державних процесів певної історичної епохи і, внаслідок цього, трансформується відповідно до актуальних суспільно-державних потреб і цінностей. Вказаним насамперед і відзначається важливість вивчення генези уявлень про принцип розумності в праві як історико-правової проблематики, що відображають в собі соціокультурний рівень розвитку суспільства, держави та правової системи, стан осмислення феноменологічних аспектів права та держави.

Підтверджує високий рівень актуальності дослідження проблем зародження світоглядних і наукових уявлень про принцип розумності як основи тлумачення права пізнавальний потенціал результатів такого дослідження. Встановивши особливості генези уявлень про принцип розумності в праві, з'ясувавши особливості їх розвитку на кожному історичному етапі, можна виокремити наявні недоліки в діяльності суб'єктів правотлумачення, віднайти проблеми не лише його доктринального визначення, але і практичного втілення в суспільно-правовому житті. Завдяки цьому, в подальшому буде можливо уникнути упередженості, заплутаності та інших недоліків в уявленнях про правові

принципи в цілому, та принцип розумності, зокрема, встановити сучасний стан дослідження відповідних засад, позбутися різноманітних проявів деформації правосвідомості суб'єктів права тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання зародження уявлень про принцип розумності в праві переважно залишилися осторонь уваги більшості сучасних вчених-правознавців. Фактично, окремі ідеї вчених щодо зародження, становлення, ролі та значення принципу розумності в праві представлені в поглядах таких вчених, як С. С. Алексєєв, В. М. Баранов, А. М. Колодій, В. С. Нерсєсянц, О. В. Петришин та інші. Водночас маємо зауважити на необхідності вивчення історико-правових аспектів зародження та становлення уявлень про принцип розумності в праві у розрізі правоінтерпретації, практики поширення права на життєдіяльність суспільства, а також аналізу потенційної можливості вдосконалення функціонування принципу розумності в питанні тлумачення права. Означене вище і обумовило вибір теми цієї наукової роботи.

Мета статті. Враховуючи те, що принцип розумності в праві займає центральне місце в механізмі тлумачення права, вважаємо за доцільне провести аналіз історії зародження світоглядних і наукових уявлень про принцип розумності в праві, а також визначити фактори, що обумовили його виокремлення як об'єкта наукового пізнання.

Виклад основного матеріалу. Питання розумності, ефективності та раціональності права як соціального регулятора, його відповідності потребам соціуму та об'єктивним законам розвитку суспільства становили пізнавальний інтерес для суспільно-державних діячів та мислителів минулого ще в період Античності. З урахуванням виникнення права із появою перших державно-політичних інститутів мислителі та суспільно-державні діячі минулого вже намагаються надати раціоналістичні пояснення того, що таке є право, яким воно повинно бути, яким вимогам має відповідати, в чому полягає його функціональне призначення, звідки воно походить, яка його природа та принципи. Тому не дивно, що перші ідеї щодо наявності та доцільності запровадження правових принципів як вихідних засад права, прояву його природи і сутності вже формуються в період Античності та стають предметом дискусій багатьох античних мислителів, особливо юристів Стародавнього Риму.

Варто підкреслити, що вже на стадії формування і поширення міфологічних уявлень у Стародавній Греції були сформовані окремі ідеї та образи, які стали передумовою подальших міркувань про таку невід'ємну властивість права, як розумність. Так, опис образу богині Феміди, як божественної істоти, що має вершити правосуддя і справедливість, відображає уявлення людей про усвідомлене сприйняття закону, справедливість та роль правосуддя. Невід'ємними елементами її образу були полуда, одягнена на очі, терези та риг достатку, з якого вона повинна була сипати на терези блага, при цьому залишаючись неупередженою. Всі ці атрибути наповнені символічним змістом, який відображає ключові риси справедливості загалом і закону (права), зокрема. Полуда дуже точно відображає безсторонній, неупереджений характер правосуддя, який свідчить про те, що основою права виступають не емоції чи особисті почуття, а «холодний розум», яким має бути наділені як сам закон, так і особа, яка реалізує функції здійснення правосуддя. Терези, у свою чергу, виступають яскравим символом співмірності злочину та покарання, дії і винагороди, що так само відображає розумні начала ідеї справедливості та правосуддя. У цьому контексті доцільно наголосити на тому, що в образі і діяльності Феміди також відображено логічні основи причинно-наслідкового зв'язку між поведінкою суб'єкта і відповідною санкцією за цю поведінку. Тобто, ґрунтуючись на принципі розумності, правова норма має не просто карати винну особу чи заохочувати правомірну поведінку, але і реалізовувати своє призначення не лише справедливо, але і «розумно», на підставі об'єктивного вивчення обставин конкретної життєвої ситуації, поведінки суб'єкта, її наслідків тощо.

Говорячи про формування перших світоглядних уявлень про принцип розумності в праві, необхідно обов'язково звернутися до політико-правових поглядів Геракліта Ефеського, який на межі VI-V ст. до н. е. увійшов в історію як один із засновників натурфілософії і доктрини природного права. С. Емпірик, аналізуючи погляди Геракліта, цілком обґрунтовано приходить до висновку про те, що філософ виходив у своїх поглядах з того, що людина озброєна двома засобами для пізнання істини: чуттєвим сприйняттям та розумом. Враховуючи це, філософ відзначає, що із зазначених засобів пізнання чуттєве сприйняття є невірним, а розум він вважав основним, який дозволяє осмислити те, що отримано за допомогою органів чуттів. Так, чуттєве сприйняття він засуджує, відзначаючи, що погані свідки очі та вуха для людей, що мають варварські душі [1, с. 52]. Зазначене свідчить про те, що Геракліт у своїх поглядах характеризує можливість пізнання істини як поєднання чуттєвого сприйняття інформації та її раціонального осмислення, яке ґрунтується на розумі,

є основою суспільно-державного порядку та гармонійного життя для всіх. Поняття розуму як засадний критерій світового порядку займає центральне місце у вченні мислителя.

Важливе місце в системі світоглядних уявлень про принцип розумності в праві займає філософська спадщина Сократа. Аналізуючи державницько-правове вчення цього філософа, приходиш до висновку, що одне із центральних місць в його політико-правовій думці займає ідея про мудрість у праві, в тому числі і в законодавчих актах, які є його формальним втіленням. Фактично, можемо стверджувати, що мудрість в праві, яка досліджувалась Сократом, є аналогом досліджуваного нами правового принципу розумності, оскільки і античний, і більш сучасний варіант інтерпретації цього поняття виступає запорукою високого рівня дієвості та ефективності права як соціального регулятора за рахунок панування інтелекту. На думку Сократа (що відображена у працях його послідовників (учнів), оскільки власних філософських джерел філософ не залишив. – Прим. авт.), діяльність людини є основою того, що правове регулювання стане «розумним», збалансованим, а закони забезпечать раціональне, оптимальне вирішення існуючих конфліктів. Не можемо не зазначити, що Сократ одним із перших з античних мислителів порівнював право із досягненням блага, відповідно його виникнення і розвиток зумовлені благом як ціллю [2, с. 45–47]. Враховуючи світоглядні уявлення Сократа, можна прийти до висновку, що для античного мислителя найважливішою властивістю людини є здатність мислити, а розум є дорогішим природним даром. На різних етапах суспільного розвитку здатність людини до мислення завжди була основою для творення і тлумачення права, його подальшого тлумачення та застосування. Творення та тлумачення права насамперед засновується на засадах розумності, вкладаючи в його зміст ідеї добра, справедливості, засновуючись на об'єктивній необхідності, що визначена життям суспільства.

З метою збереження логічного «ланцюга» в дослідженні історії становлення й розвитку поглядів про розумність права буде доцільно після аналізу вчення Сократа перейти до правової думки Платона, який в багатьох питаннях продовжує розвивати і переосмислювати ідеї, започатковані своїм вчителем – Сократом. Перш за все, варто підкреслити, що у вченні Платона так само зосереджено увагу на значенні інтелекту та розумової діяльності для забезпечення ефективного і раціонального правового регулювання. Не можемо не зазначити, що розумність права ґрунтується на одній із центральних функцій цього соціального регулятора – забезпеченні загального блага всієї держави в цілому, а не окремої верстви населення чи групи осіб, яким вдалось захопити і утримувати в своїх руках державну владу [3, с. 63]. Вище ми вже зазначали про те, що розумність як керівна засада права надає можливість оптимально вирішувати конфлікти шляхом досягнення компромісу та захисту інтересів усього суспільства. Як бачимо, аналогічна ідея наявна у вченні Платона про право і державу. Особливістю державницько-правової думки періоду Античності є фактично нерозмежованість мислителями таких категорій, як право і закон, тому доречно звернути увагу на те, що уявлення Платона стосовно принципу розумності не лише стосуються основоположної ідеї права в цілому, але застосовується також категорія «розум», в тому числі для позначення характерної ознаки законодавчого акта.

Однією із фундаментальних праць Платона є його робота «Закони», в якій філософ, розмірковуючи про правопорядок і законність, наголошує на наступних якісних властивостях законів: узагальнене, абстрактне змістовне наповнення положень, справедливість як засаднича ідея норми відповідного закону тощо. На переконання Платона, за умови дотримання усіх (або переважної більшості) перелічених ним вимог, закони будуть здатні забезпечити комфортне, впорядковане суспільно-держане життя для вагомої частини населення. Проаналізувавши вищенаведені думки філософа, виникає відповідне питання: що необхідно зробити для цього? На це питання мислитель дає наступну відповідь: досягнення таких властивостей закону можливе за умови належного законотворення, що має свідомий, розумово виважений, обґрунтований характер, та подальшого його тлумачення [4, с. 162].

Не менш важливими для дослідження історико-правових аспектів розвитку уявлень про принцип розумності в праві є погляди та напрацювання мислителів і юристів Стародавнього Риму, які «успадкували» багато ідей від представників давньогрецької політико-правової думки, однак і обґрунтували ряд власних новаторських висновків щодо людиновимірності права, його раціональності, логічної зумовленості при його формалізації та застосуванні. На переконання римського юриста Гая, право формується в думках знавців права – юристів, яким дозволено було встановлювати право. Вираженням права були висновки та положення, що стали результатом їх розумової

діяльності. У разі якщо висновки та положення цих осіб будуть одностайними, вони отримують силу закону. Якщо їх висновки і положення не збігаються, тоді суддя робить власний правовий висновок і набуває права керуватись своїм баченням (переконанням), відповідно ухвалює рішення з огляду на те, хто, на його думку, був найбільш переконливим [5, с. 39–40]. Виходячи з таких міркувань Гая, слід відзначити, що саме розуміння права, його формалізація та подальше застосування пов'язувались виключно з розумовими здібностями людини. Людина мала за допомогою розуму пізнати його із законів природи, юристи мали його сформулювати крізь призму своїх здібностей до професійного мислення, а судді на підставі права зробити свій висновок, що також відбувається через їх розумову діяльність.

Окремо варто звернути увагу на ідеї Папініана, який визначає умови мудрості законів, що забезпечується послідовною та грамотною законодавчою діяльністю. Фактично мудрість закону за своєю сутністю відповідає сучасному розумінню поняття «розумність права», в його позитивістському розумінні. Саме завдяки цій мудрості, що закладена в законі, правовий вплив буде здійснений на суб'єктів ефективно, оскільки зміст законів буде сприйнятий переважною більшістю суспільства і це у свою чергу, стане позитивним фактором для забезпечення законності і правопорядку в різноманітних сферах суспільного життя [6].

Вітчизняними сучасними вченими також наголошується на значенні правових поглядів Марка Аврелія Антоніна, що стосуються і питань розумності права. Наголошуючи на важливій ролі досконалих законів як «посередників» між людьми і волею Всевишнього, Марк Аврелій Антонін виділив одне із центральних місць саме ідеї розуму як основи законотворчої діяльності. Розумні начала, покладені в основу закону, в подальшому відповідно і будуть сприйматися людьми за наслідками вже їхньої розумової діяльності щодо осмислення їх змісту та керування власною вольовою поведінкою. За допомогою розуму людина здатна визначити справедливість або несправедливість закону, що надалі сформує її ставлення до закону і відповідне виконання його положень [7, с. 14].

Досліджуючи державницько-правову думку Стародавнього Риму, слід окремо відзначити правові погляди Ульпіана, який неодноразово звертав увагу на проблему доцільності та досконалості законів як формальних інструментів правового впливу. У цьому аспекті, юрист наголошує на тому, що оптимальність закону залежить від ефективності, доцільності результату, який буде досягнутий внаслідок реалізації цього законодавчого акта. Беззаперечно, головна мета будь-якого закону – це надання кожному громадянину того, на що він заслуговує за результатами своєї поведінки. Отже, принцип розумності, втілений в тексті закону, має забезпечити відповідність змісту конкретних дій суб'єкта правовим наслідкам, а це у свою чергу забезпечить справедливість і баланс в регулюванні суспільних відносин [8, с. 48–49].

Висновки та пропозиції. Підсумовуючи проведений аналіз світоглядних уявлень про принцип розумності періоду Античності, приходимо до наступних висновків:

по-перше, мислителі періоду Античності осмислюють і розкривають ідеї розуму в праві (законі) за допомогою комплексу інших понять і категорій, які утворюють зв'язок із цією ідейною засадою, а саме: логос, що визначається як вічний світовий порядок; закон, законотворча діяльність, як прояв логосу, спроможність формалізувати логос; мудрість як результат освіченості та досвіду людини, загальносуспільні інтереси та збалансування інтересів різних суб'єктів суспільних відносин; загальний розум тощо;

по-друге, у поглядах мислителів зароджується та розвивається світоглядна ідея про те, що право є продуктом розумової людської діяльності, які мають бути освіченими, життєво мудрими, а отже, спроможними мислити, аналізувати об'єктивні потреби суспільства, розрізняти «добро» і «зло». Така ідея стала складовою софістики, що в подальшому вже в поглядах римських юристів розширюється і переосмислюється в частині заснованості правотворчості та правозастосування на розумових здібностях людини, які вкладають у зміст законів раціональні ідеї та спроможні за допомогою розуму їх зрозуміти і застосувати;

по-третє, незважаючи на те, що у правових вченнях періоду Античності принцип розумності в праві ще не став самостійним предметом світоглядного або наукового осмислення, так само не був виокремлений в якості окремої правової категорії, слід відзначити наявність дослідницького інтересу античних мислителів до питань розвитку і вдосконалення права, його природи, сутності та функціонального призначення, дії та ефективності, які осмислюються в тому числі і крізь призму ідей про людську мудрість (розум), раціональність в праві, особливості втілення права в свідомості та поведінці людини.

Список використаних джерел

1. *Секст Емпирик* Сочинения в двух томах. Т. 2. / Вст. статья и пер. с древнегреч. А. Ф. Лосева. М. : Мысль, 1976. 421 с.
2. *Гросс Р.* Путь Сократа. М. : Попурри, 2004. 232 с.
3. *История политических и правовых учений* : учеб. для вузов / под общ. ред. В. С. Нерсесянца. 4-е изд. перераб. и доп. М. : Норма, 2004. 944 с.
4. *Платон* Законы / общ. ред. А. Ф. Лосева и др. ; пер. с древнегреч. А. Н. Егунова и др. М. : Мысль, 1999. 273 с.
5. *Гай* Институции / Пер. с лат. Ф. Дадинского ; под ред. В. А. Савельева, Л. Л. Кофанова. М. : Юрист, 1997. 376 с.
6. *Покровский И. А.* История Римского права. СПб : Издательско-торговый дом «Летний сад», 1999. 560 с. URL : <http://ancientrome.ru/publik/article.htm?a=1524230000> (дата звернення: 16.01.2021 р.).
7. *Дідич Т. О.* Правоутворення в Україні: теоретико-правові і практичні аспекти : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 492 с.
8. *Бартошек М.* Римское право: понятия, термины, определения / пер. с чеш. Ю. В. Преснякова; спец. науч. ред., авт. предисл. и комментария З. М. Черниловский; сверка лат. текста Н.А. Федорова. М. : Юридическая литература, 1989. 448 с.

References

1. *Sekst Ehmipirik* (1976) Sochineniya v dvukh tomakh (Works in two volumes). T. 2. / Vst. stat'ya i per. s drevnegrech. A. F. Loseva. M. : Mysl'. 421 p.
2. *Gross R.* (2004) Put' Sokrata (Way of Socrates). M. : Popurri, 2004. 232 p.
3. *Istoriya politicheskikh i pravovykh uchenii* : ucheb. dlya vuzov (History of political and legal doctrines: textbook for universities) / pod obshch. red. V. S. Nersesyantsa. 4-e izd. pererab. i dop. M. : Norma, 2004. 944 p.
4. *Platon* (1999) Zakony (Laws) / obshch. red. A. F. Loseva i dr. ; per. s drevnegrech. A. N. Egunova i dr. M. : Mysl'. 273 p.
5. *Gai* (1997) Institutsii (Institutions) / Per. s lat. F. Dadinskogo ; pod red. V. A. Savel'eva, L. L. Kofanova. M. : Yurist., 376 p.
6. *Pokrovskii I. A.* (1999) Istoriya Rimskogo prava (History of Roman law). SPb : Izdatel'sko-torgovyi dom «Letnii saD». 560 p. URL : <http://ancientrome.ru/publik/article.htm?a=1524230000> (data zvernennya: 16.01.2021 r.).
7. *Didich T. O.* (2017) Pravoutvorenniya v Ukraïni: teoretiko-pravovi i praktichni aspekty (Legal practice in Ukraine: theoretical and legal and practical aspects) : monografiya. Kiïv : Vidavnistvo LirA-K. 492 p.
8. *Bartoshek M.* (1989) Rimskoe pravo: ponyatiya, termyny, opredeleniya (Roman law: concepts, terms, definitions) / per. s chesh. YU.V. Presnyakova; spets. nauch. red., avt. predisl. i kommentariya Z. M. Chernilovskii; sverka lat. teksta N. A. Fedorova. M. : Yuridicheskaya literatura. 448 p.

Страшинський Б. Р. Історія зародження уявлень про принцип розумності в механізмі тлумачення права

Проблематика історії зародження уявлень про принцип розумності в праві займає центральне місце в межах вивчення історико-правових аспектів принципів права в цілому. В роботі автором доведено, що уявлення про принципи права в цілому відзначаються історичною тривалістю свого становлення та розвитку, і сьогодні правова доктрина представлена широким колом: а) світоглядних і наукових уявлень мислителів Античності; б) різноманітними теоретичними та практичними ідеями філософів середньовічного періоду; в) науковими роботами Новочасної доби та доби Просвітництва; г) новаторськими концепціями і теоріями, висунутими філософами новітнього часу, сучасними правознавцями, політологами, філософами та науковцями (як представниками юридичної наук, так і інших галузей наукового дослідження). Крім того, в роботі проведено аналіз історії зародження світоглядних і наукових уявлень про принцип розумності в праві, а також визначено фактори, що обумовили його виокремлення як об'єкта наукового пізнання.

Обґрунтовано, що мислителі періоду Античності осмислюють і розкривають ідеї розуму в праві (законі) за допомогою комплексу інших понять і категорій, які утворюють зв'язок із цією ідейною засадою. Підсумовано положення, що у поглядах мислителів зароджується та розвивається світоглядна ідея про те, що право є продуктом розумової людської діяльності, які мають бути освіченими, життєво мудрими, а отже, спроможними мислити, аналізувати об'єктивні потреби суспільства, розрізняти «добро» і «зло». Така ідея стала складовою софістики, що в подальшому вже в поглядах римських юристів розширюється і переосмислюється в частині заснованості правотворчості та правотлумачення на розумових здібностях людини, які вкладають у зміст законів раціональні ідеї та спроможні за допомогою розуму їх зрозуміти і застосувати.

Ключові слова: принципи права, функції принципів права, принцип розумності в праві, роль принципу розумності в праві, система принципів права.

Strashinsky B. R. The history of the emergence of ideas about the principle of reasonableness in the mechanism of interpretation of law

The issue of the history of the origin of ideas about the principle of reasonableness in law occupies a central place within the study of historical and legal aspects of the principles of law in general. The author proves that the ideas about the principles of law in general are marked by the historical duration of their formation and development, and today the legal doctrine is represented by a wide range: a) worldview and scientific ideas of thinkers of antiquity; b) various theoretical and practical ideas of philosophers of the medieval period; c) scientific works of the Modern Age and the Enlightenment; d) innovative concepts and theories put forward by modern philosophers, modern jurists, political scientists, philosophers and scientists (both representatives of legal sciences and other branches of scientific research). In addition, the paper analyzes the history of the origin of worldviews and scientific ideas about the principle of reasonableness in law, as well as identifies the factors that led to its separation as an object of scientific knowledge.

It is substantiated that thinkers of the Antiquity period comprehend and reveal the ideas of reason in law (law) through a set of other concepts and categories that form a connection with this ideological principle, namely: the logos, which is defined as the eternal world order; law, legislative activity as a manifestation of the logos, the ability to formalize the logos; wisdom as a result of education and human experience, public interests and balancing the interests of various subjects of social relations; common sense, etc. Summarizes the position that in the views of thinkers arises and develops the worldview that law is a product of mental human activity, which should be educated, vitally wise, and therefore able to think, analyze the objective needs of society, distinguish between «good» and «evil». This idea became a component of sophistry, which later in the views of Roman jurists expanded and rethought in terms of lawmaking and law enforcement on the mental abilities of man, who invest in the content of laws rational ideas and able to understand and apply them with the mind. It is stated that despite the fact that in the legal teachings of antiquity the principle of reasonableness in law has not yet become an independent subject of worldview or scientific understanding, nor has it been singled out as a separate legal category, it should be noted the research interest of ancient thinkers in development and improvement law, its nature, essence and functional purpose, actions and effectiveness, which are understood, including through the prism of ideas about human wisdom (mind), rationality in law, features of the implementation of law in human consciousness and behavior.

Keywords: law principles, functions law principles, principle of reasonableness in law, role of principle of reasonableness in law, system law principles.

DOI: 10.33663/2524-017X-2021-12-40

УДК 340.1

*Сергій Олександрович Сунєгін,
старший науковий співробітник
відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук
ORCID: 0000-0003-4304-708X*

**АНТРОПОЦЕНТРИЗМ ЯК ПАРАДИГМА
РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ:
ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ТА СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ**

Постановка проблеми. В умовах перманентного ускладнення багатоманітних суспільних відносин особливої значущості набувають різноманітні питання, пов'язані із забезпеченням їх якісної нормативно-правової регламентації, яка виступає необхідною передумовою для забезпечення стабільно функціонуючого правопорядку в державі. Правові норми, які безпосередньо визначають особливості правового статусу учасників відповідних суспільних відносин, зміст юридично значущих понять, принципи, цілі і завдання правового регулювання певної сфери суспільного життя, відтворюють у своєму змісті також визначену сукупність концепцій або стереотипів мислення, які виконують роль загальної основи здійснення тих чи інших соціальних перетворень та їх правового забезпечення.